

daki Mansûre birliklerinin subayları İstanbul'dan gönderilmiş, neferleri ise o bölgelerden seçilerek kaydedilmiştir.

Asâkir-i Mansûre'de emeklilik on iki yıl hizmetten sonra mümkün olacaktı. Bu şekilde emekliliğe hak kazanan kimsele-re aldıkları maaş kadar aylık bağlanacaktı. Yaşlılık veya sakatlık gibi sebepler yüzünden daha önce emekliye sevkedilenler ise duruma göre aylıklarının üçte birini veya üçte ikisini alacaklardı.

1832 yılında müşirlik rütbesi ihdas edilmiş ve askerî rütbe silsilesi aşağıdan yukarıya doğru şu şekli almıştır: Nefer, onbaşı, bölük emini, çavuş, başçavuş, mülâzım, yüzbaşı, sol kolağası, sağ kolağası, binbaşı, kaymakam, miralay, mirlivâ, ferik, müşir. Ordunun subay ihtiyacını karşılamak için 1834 yılında Harbiye Mektebi açılmış, ayrıca Avrupa'ya talebe gönderilmiştir.

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye yeni ve biraz aceleyle getirilmiş bir kuruluş olduğundan 1829'da Rus ordusuna, 1831 - 1833'de Mısır askerlerine karşı yapılan savaşlarda kendisinden umulamadığı kadar verememişse de yenileri-lerin son zamanlarına göre üstünlüğünü, düzenli Rus ve Mısır kuvvetlerine karşı iki yıl gibi uzunca bir süre karşı koymakla ispatlamıştır. Yeni ordunun desteklenmesi ve ülkenin daha iyi savunulabilmesi için 1834 yılında Redif-i Asâkir-i Mansûre adıyla bir yedek ordu kurulmuş ve aynı yıl çıkarılan bir kanunname ile taşrada redif birlikleri kurulmaya başlamıştır. Bu birliklerin oluşturulmasından sonra "Asâkir-i Mansûre" ifadesinin yerini "Asâkir-i Nizâmiyye" almış ve uzun yıllar bu ikinci şekil kullanılmıştır. Nizamiye kelimesi bugün de varlığını korumakta, kışla girişleri bu terimle adlandırılmaktadır.

Tanzimat'tan sonra seraskerlik makamının önemi daha çok artmıştır. Seraskerlik sadâretten sonra ikinci sırayı almış, hatta Sultan Abdülaziz devrinde birkaç defa sadâretle birleştirilmiştir. 1843'te muvazzafılık süresi beş, rediflik yani ihtiyatlık süresi ise yedi yıla indirilmiştir. Aynı tarihte, mevcut birlikler Hassa, Dersaadet, Rumeli, Anadolu ve Arabistan orduları diye beş orduya ayrılmıştır. 1847 yılında askere almada kura usulü kabul edilmiştir. 1879'da Seraskerliğin yerine Harbiye Nezâreti kurulmuşsa da 1884'te tekrar Seraskerliğe dönmüştür. 1908 yılında ise Harbiye Nâzirliği kesin olarak Seraskerliğin yerini almıştır.

Piyade sınıfı bu şekilde düzenlenirken nizamları bozulmuş ve sayıları iyice azalmış olan kapıkulu süvarileri de lağvedilerek hazırlanan bir kanunnameye göre yeni süvari alayları kurulmuştur. Önce İstanbul'da oluşturulan birlikler için, bugün Kuleli Lisesi olarak kullanılan binanın yerinde bir süvari kışlası inşa ettirilmiştir, daha sonra İstanbul dışında da süvari alayları teşkil edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *HH*, nr. 51356, 17435, 57990; BA, *Kanunnâme-i Askerî Defterleri*, I, 1-12; BA, *MAD*, nr. 8368, s. 8-15; Esad Efendi, *Üss-i Zafer*, İstanbul 1293, s. 190-194; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyicü'l-vukûât*, İstanbul 1327, IV, 106-112; Ahmed Cevad, *Tarih-i Askerî-i Osmânî*, İÜ Ktp., TY, nr. 4178, s. 6; Lütfî, *Tarih*, I, 192; Pakalın, I, 92; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Askerî Teşkilâtı ve Kıyafeti* (haz. N. Türsan — S. Türsan), Ankara 1983, s. 93; Midhat Sertoğlu, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 1958, s. 196; Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 151; S. Shaw — E. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (trc. Mehmed Harman-cı), İstanbul 1983, II, 51; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Asâkir-i Mansûre'ye Fes Giydirilmesi Hakkında Sadır-âzamın Takriri ve II. Mahmud'un Hatt-ı Humâyunu", *TTK Belleteri*, XVIII/70 (1954), s. 224 vd.; Mübahat S. Kütükoğlu, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre", *TED*, sy. 12 (1982), s. 127-158; Abdülkadir Özcan, "Hassa Ordusunun Temeli: Mu'allemin Bostani-yân-ı Hassa Ocağı, Kuruluşu ve Teşkilâtı", *TD*, sy. 34 (1984), s. 347-396; *TA*, III, 434-435; J. H. Mordtmann, "Ağa Hüseyin Paşa", *İA*, I, 147-148.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ASÂLET

(اصالت)

İfadenin bayağı söz ve tasavvurlardan arınmış olması meziyetini belirten edebiyat terimi.

"Kök" demek olan asl kelimesinden gelen ve "esaslı, köklü; soylu, nesep sahibi" mânasındaki bu isim, XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yenileşme devrinde yazılmış edebiyat bilgileri kitaplarında Fransız retoriklerinin tesiriyle üsluba ait bir terim olarak ortaya çıkmıştır. İlk defa Abdurrahman Fehmi'nin *Tedrisât-ı Edebiyye*'sinde, Fransızca -noblesse-in karşılığı ve üslubun umumi vasıflarından biri olmak üzere yer alan bu kelime sonraları "edeb-i kelâm" ve "mümtâziyet" gibi terimlerle karşıtlanmış, birbirinin aynı şeyler sanılmıştır. Önceki edebiyat nazariyatı kitaplarında edeb-i kelâm ve "mümtâziyet" mânasında asâlet diye bir terim bulunmamaktadır. Çok

defa üslup ve beyan kelimeleriyle asâlet-i üslub, asâlet-i beyân gibi bir terim şeklinde geçen bu terim, Abdurrahman Fehmi'nin tarifine göre, "tâbir ve ifadenin ibtizalden masûniyetiyle fikir ve hayalin dürtüştü ve hasâsetten berâetidir". Asâlet, fikir ve hayal ile onun yazılı şekli olan kelime ve ifadede olmak üzere iki şekilde değerlendirilmiştir. Sadece sözlerin âdi ve bayağı olmaması kâfi gelmemekte, ayrıca hayal ve fikrin de âdi, bayağı ve müptezel mahiyetten uzak bulunması gerekmektedir. Sözün veya ifadenin müptezel olması fikrin hasâsetine (bayağılaşma) sebep teşkil edeceği, fikrin hasâsetinin ise bütünüyle edebî eserin değer ve güzelliğini gideceği düşüncesiyle asâlet edebî eserde aranan önemli bir meziyet olmuştur. Asâletin sağlanması için kalbin âdi his ve fikirlerden arındırılıp yüce duygularla beslenmesinin, kelimelerin çok iyi ve dikkatli seçilmesinin, cümlelerin ve ifadenin kuruluş ve birbirini takip edişinin ustaca bir güzellikle hazırlanmasının gereği üzerinde durulmuştur. Öte yandan, bir yerde asâletten uzak görünen bir söz veya fikrin başka bir yerde uygun bir surette kullanılması halinde asâlete aykırı düşmeyeceği de belirtilir.

Edeb-i kelâm ile mümtâziyete gelince, bunların ifade ettiği mânalar asâletten ayrılır. Edeb-i kelâm, Batı'daki periph-rase veyahut circonlocation teriminin karşılığıdır. Mümtâziyette ise daha çok orijinaliteye yaklaşan bir taraf söz konusudur. Aynı devirde Mehmed Abdurrahman ise "noblesse"i asâlet yerine necâbet ile karşılamayı tercih etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Em. Lefranc, *Traité Théorique et Pratique et Littérature, Style et Composition*, Paris 1839, s. 59-61; A. Pellissier, *Principes de Rhétorique Française*, Paris 1894, s. 251-253; A. Fehmi, *Tedrisât-ı Edebiyye*, İstanbul 1302, s. 56-58; Mehmed Rifat, *Mecâmiu'l-edeb, Usûl-i Fesâhât*, İstanbul 1308, I, 56-58; Mehmed Abdurrahman, *Belâgat-ı Osmâniyye* (tertib-i cedîd), İstanbul 1309, "İlâve-i Mühimme", s. 80; Menemenlizâde Tâhir, *Osmanlı Edebiyatı*, İstanbul 1310, s. 77-81; Süleyman Fehmi, *Edebiyyât*, İstanbul 1325, s. 141-143; Muhyiddin, *Yeni Edebiyyât*, İstanbul 1330, s. 108-116; Köprülüzâde Mehmed Fuad — Şehabeddin Süleyman, *Ma'lûmât-ı Edebiyye*, İstanbul 1330, I, 199-214; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 22; Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973, s. 26, 46, 106; Kâzım Yetiş, *Ta'lim-i Edebiyyât'ın Rhétorique ve Edebiyat Nazariyatı Sahasında Getirdiği Yenilikler* (doktora tezi, 1981), Türkiye Enstitüsü, Tez, nr. 2259; I-II, 369, 673, 684.

KÂZIM YETİŞ